

DE ALOUDE SCHUTTERIJ ST. MARTINUS

door drs. Luc Wolters

DE OPRICHTING IN 1599 ?

Omtrent het jaar 1599 in verband met de mogelijke oprichting van de schutterij bestaan geen directe bronnen. In 1899, honderd jaar geleden vierde de schutterij op Pinkstermaandag haar 300-jarig bestaansfeest met de organisatie van een schuttersfeest.*) Rond de eeuwwisseling van 1600 vond in Houthem een aantal gebeurtenissen plaats, dat zorgde dat het geestelijk leven een nieuwe impuls kreeg. Ongeveer in het jaar 1599 kwam namelijk de parochie Houthem tot stand. Houthem viel eerst onder het bisdom Luik en ging in 1561 over naar het bisdom Roermond, dat ervoor zorgde dat diverse dorpen een zelfstandige parochie-eenheid werden. In Houthem was reeds langer een kapel en deze werd verheven tot parochiekerk met de aanstelling van een pastoor, die in 1598 voor 't eerst genoemd wordt. Patroonheilige van de parochie werd St. Martinus.

In 1599 bezocht de bisschop van Roermond de nieuwe parochie en spoorde de gelovigen aan de bron van de Heilige Gerlachus op te sporen en gaf de proost van het klooster de opdracht om het verhaal van de Heilige Gerlach op te stellen en uit te geven. Hiermee had de bisschop een belangrijke aanzet gegeven om de in versukkeling geraakte devotie tot Gerlachus nieuw leven in te blazen. Al met al werden in of rond 1599 in Houthem op kerkelijk gebied diverse initiatieven ontplooid, hetgeen uitstekend te plaatsen is in het tijdsbeeld van de Contrareformatie.

In de 16e eeuw trad een grote godsdienstige verdeeldheid op, die leidde tot oorlogen, verwarring en verdeeldheid onder de gelovigen. Als reactie hierop wilde de katholieke kerk de leer duidelijk verkondigen en in onbruik geraakte religieuze volksuitingen nieuw leven inblazen. De oprichting van een schutterij heeft mogelijk goed in dit kader gepast, eens te meer als middel van de Rooms Katholieke kerk om de gelovigen te betrekken bij het parochieleven. Een schutterij onderhield banden met de kerk en kende bepaalde taken, zoals het meetrokken in de processie, de keuze voor een patroonheilige en bij bepaalde gelegenheden de deelname aan de Hl. Mis. In die zin was het geestelijk klimaat in 1599 in Houthem zodanig van aard, dat de oprichting van een schutterij zeer wel in dit geheel zou kunnen passen.**)

* *De Limburger Koerier*, zat. 15 april en zat. 20 mei 1899.

** Jan Notten heeft naar de heropleving van het catholicisme uitvoerig onderzoek gedaan en hierover gepubliceerd in een themanummer. Zie: Jan G.M. Notten, "Het ontstaan van de parochie van Houthem", "Schutterij St. Martinus, de oudste vereniging van Houthem" en "De vita van Gerlach van Houthem" in 't *Sjtegelke. Informatieblad Heemkundevereniging Houthem St. Gerlach. Themanummer Houthem 400 jaar geleden*. 5e jg. no. 2 (dec. 1998) 2-7, 8-23 en 27-37.

ZEVENTIENDE EN ACHTTIENDE EEUW

Slechts een paar vermeldingen van Houthemse schutters duiden op activiteiten in de zeventiende eeuw. Uit de achttiende eeuw zijn er meerdere bronnen, waaronder bijvoorbeeld het koningszilver. Onderstaand diverse vermeldingen van schutten en schutterijen.

OPGERICHT IN 1663 ?

Bij de heroprichting in 1853 werd geschreven dat de schutterij sedert het jaar 1663 zou bestaan.*) Waar dit jaartal 1663 op gebaseerd was, is geheel onbekend. Misschien waren er stille plannen om in 1863, tien jaar na de heroprichting een jubileumfeest te houden. Per slot van rekening werd later in de negentiende eeuw, en wel in 1899 uitgegaan van een oprichting van de schutterij in 1599, gezien de toenmalige viering van het 300-jarig bestaan. Echter ook dit vermeende ontstaan in 1599 is voor ons een veronderstelling zonder bewijsvoering. Althans tegenwoordig zijn de papieren niet voorhanden om het jaartal 1599 te kunnen verantwoorden.

* Schuttersboek Houthem, 1853. Nog in 1919 bij de toenmalige heroprichting werd in de krant vermeld dat de schutterij zou stammen uit 1663. *De Limburger Koerier*, vrijdag 30 mei 1919. Waarschijnlijk ontleende men dit gegeven aan het oude schuttersboek. Men was hierbij evenwel de aanleiding van het 20 jaar eerder gehouden schuttersfeest vergeten, in 1899 werd namelijk het 300-jarig bestaan gevierd.

SCHUTTEN VAN VALKENBURG EN HOUTHEN, 1658

Toch kennen we een aantal vermeldingen van schutters uit Houthem in de zeventiende eeuw. Hiermee wordt het bestaan van een vereniging als de schutterij niet uitdrukkelijk genoemd. We weten aan de hand hiervan enkel dat zogenaamde schutten actief waren, hetgeen ook schuttersleden kunnen zijn geweest. In 1658 worden de schutten van Valkenburg en Houthem vermeld, wanneer het hen wordt toegestaan iets te verteren op kosten van de overheid, omdat zij ten dienste van het land zijn opgeroepen: "*Geëxamineert de requeste van de schutten van Valkenborgh ende Houthem, is aen deselve toe geleght de somme van seven ende dertig guldens acht stuivers swaer ter saecken van eenige teringen ten tijde deselve in dienste van 't landt zijn worden geemployeert*".*)

* Artikelenserie "De aloude Schutterij St. Martinus te Houthem" in 12 afleveringen gepubliceerd in *De Geulbode*, aangevuld op 27 mei 1933 door Andreas Sleijpen in het eerste schuttersboek Houthem. De opsteller van deze serie had gegevens aangereikt gekregen door J. v/d Venne van het Rijks Archief Limburg.

VERTEER DOOR HOUTHEMSE SCHUTTEN

In 1661 was de definitieve verdeling van de Landen van Overmaas tot stand gekomen als nasleep van Tachtigjarige Oorlog en de rechten die zowel Spanje als de Republiek naar aanleiding van deze periode van de Opstand op deze streken meenden te hebben. Bij de verdeling viel een groot deel van het Land van Valkenburg toe aan de Staten Generaal van de Republiek. Enkele jaren na deze verdeling zijn schutters van Houthem diverse keren in Valkenburg ontboden wanneer de bestuurders van de Staten aldaar vergaderden. Het verteer voor deze schutters werd van overheidswege vergoed, zo blijkt uit de door de kastelein Geret Croen ingediende rekeningen. Een voorbeeld van een dergelijke rekening luidt als volgt:

"Anno 1663 den 16 iulieije hebben dije hiere Staten tot Valkenboerch gewest doen heben dije Schuetten van Houtem ten huijsen van Geret Croen vertert met den taemboer, eten ende drijencken gegeven, ende twee schellingen betaelt voer dije troem te slaen twe schellingen, soe koemt te bedraegen ijn alles tijen den halven guelden lecht gelt 9 - 10 - 0.

Geret Croen"

Ook op 16 augustus en 23 september 1664 waren de Staten bijeen en waren de Houthemse schutters met hun tamboer gevraagd naar Valkenburg te komen. Alle verteringen vonden plaats bij Geret Croen, die wordt genoemd als schepen en later als "collecteur". Hij diende de diverse rekeningen in op grond waarvan wij thans over enkele vermeldingen van de schutten van Houthem beschikken.*)

* Rijks Archief Limburg (RAL), Archief van de Landen van Overmaas (LVO), inv.nr. 6619 rekeningen.

SCHUTTEN IN HET LAND VAN VALKENBURG

Uit latere jaren zijn er nog enkele vermeldingen van schutters uit de rekeningen van Geret Croen, maar hier wordt niet uitdrukkelijk bij vermeld dat deze uit Houthem afkomstig waren. Dit kunnen dus ook net zo goed Valkenburgse schutters geweest zijn. In 1667 hadden de schutters nog gegeten en gedronken op bevel van de heer Luitenant-voogd, bestuurder van het Land van Valkenburg. In 1668 wederom verteringen op grond van orders van de drossaard. Ook vervulden de schutters en burgers wachtdiensten op 21 mei 1668: "hebben de naburen offte schutten des nachts moeten de wacht houden voor 't Franse leger" en ook bij die gelegenheid werd er iets gedronken. Op 28 juni en 4 juli waren er weer vergaderingen van de bestuurders en ook hierbij waren de schutters met geweer present: "Den 4 julij 1668 alswanneer de hoge mogenden [=de Staten] sijn geweest tot Valkenburgh ende de schutten in 't geweer mosten sijn door ordre vanden here drost". Zo blijkt dat de schutten geregeld op bevel van bestuurders er op uit trokken. In hoeverre hun rol voornamelijk ter opluistering of ter afwendig van geweld diende wordt niet nader toegelicht.*)

* RAL, LVO, inv.nr. 6619 rekeningen.

DIEFSTAL OPGELOST DANKZIJ DE SCHUTTEN

In de Houthemse herenhoeve "de Croon" werd in 1686 Jan Sleijpen bestolen en hij deed hiervan aangifte, dat hem onder meer geld, schoenen, lappen leer en een hemd ontstolen waren. Naar aanleiding van de aangifte deed de gerechtsbode met een aantal schutten een huiszoeking bij Nelis Pirong, die bij de bestolene in de leer was. Toen de schutten boven in zijn woning het leer aantroffen sloeg de verdachte op de vlucht. Voorts vonden de schutten aan de voeten van de zus van de verdachte het vermiste paar schoenen en in een kuip troffen zij het gestolen hemd aan. Naar aanleiding van deze bewijzen bood de beschaamde familie aan al het gestolene te vergoeden mits hun inkomsten het zouden toelaten. Aldus leverden de schutten hun bijdrage aan het oplossen van de overtredding.*)

* Philippens, *Houthems verleden*, 232.

DE SCHUTTERIJ WAS GEEN NACHTWACHT

In het boek over Houthems verleden somt H. Philippens diverse wetenswaardigheden over de schutterij op. Hij gaat er echter van uit dat de schutterij de nachtwacht verzorgd heeft en dit leidt tot enkele historische misvattingen.

Zo worden er tal van bronnen genoemd waarin sprake is van de nachtwacht en enkele vermeldingen dat de mensen hier niet makkelijk voor te porren waren. Kwalijker is zijn weergave van een zogenaamd reglement van het St. Martinusgilde uit 1775.*) Het reglement dat Philippens aanhaalt, handelt uitsluitend over het verzorgen van de nachtwacht. Met geen enkel woord wordt hierin van de schutterij gerept. Het blijkt dat Philippens het nachtwachtreglement uit 1775 heeft geïnterpreteerd als reglement voor de schutterij.

Niets is echter minder waar. Nergens in het nachtwachtreglement is sprake van schutters, laat staan van een St. Martinusgilde. De nachtwacht was een taak voor alle weerbare mannen, niet alleen de schutters. Ten onrechte is de indruk gewekt dat de schutterij in Houthem de nachtwacht zou uitvoeren.**)

* Philippens, *Houthems verleden*, 125-129, m.n. 126.

** RAL, LVO, inv.nr. 6521 "Reglement voor de naghwagt 9 9bris 1775".

HET KONINGSZILVER UIT DE 17E- EN 18E EEUW

Bij de bronnen, aan de hand waarvan we iets naders omtrent de zeventiende en achttiende eeuwse schutterij kunnen achterhalen, horen uiteraard de zilveren koningsplaten. Alleen uit de achttiende eeuw zijn nog zilveren schilden voorhanden. Twee daarvan zijn verloren geraakt. Het lijstje ziet er dan als volgt uit:

- 1734 W. Philippi KEIZER
- 1778 Anthonius Stassen
- 1766 W. Tuijnees (plaat is verloren geraakt)
- 1767 Johannes Houben (plaat is verloren geraakt)
- 1769 Jacobus Devoes
- 1785 P. Jacobs Keizer
- 1786 Christian Muermans

Verspreid over de achttiende eeuw zien we dat van diverse jaren de koning bekend is. Dit wil echter niet zeggen dat in de jaren, die niet genoemd zijn, geen koningsvogelschieten gehouden is.

AANKONDIGING KONINGSVOGELSCHIETEN, 1762

Bij het opstellen van de artikelenserie in De Geulbode zou de auteur in het archief van de Houthemse schutterij een proclamatie met betrekking tot het vogelschieten in 1762 hebben aangetroffen. Deze proclamatie*) luidt als volgt:

"Geachte burgers en schutters !

In naam der edele schutterij St. Martinus, aan alle tegenwoordige en toekomstige burgers en schutters: Salut !

Het bestuur en voorzitter brengen ter Uwer kennis:

- A. *Dat ingevolge de statuten van ons schuttersgilde alleen zij worden toegelaten voor het vogelschieten, die reeds minstens een maand in het boek der schutterij zijn ingeschreven.*
- B. *Dat koning zal zijn gedurende een jaar vanaf heden, hij die den vogel afschiet.*
- C. *Dat naar oud gebruik aan den dans ook niet-schutters mogen deelnemen.*
- D. *Bestuur en Voorzitter hopen, dat de schutters loyaal en eerlijk zullen kampen, alles in de beste orde zal toegaan, zonder dronkenschap noch ruzie, en bepalen dat alles moet zijn afgelopen vóór Zonsondergang.*

Gegeven in het schutterslokaal "De Kroon" op 24 Mei van het jaar onzes Heeren 1762.

*M. CORNELUIS, Voorzitter.
"Ik heb gezegd"*

Zeer opvallend is het feit dat al in de 18e eeuw een voorzitter genoemd wordt. Het is een term die doorgaans pas in de 19e eeuw of later gebruikt wordt.**) Na de heroprichting van 1853 komt de functie in Houthem voor. Of dat voor die tijd ook al zo was, is discutabel. Bovendien wordt hierin de patroonheilige St. Martinus genoemd, die eerder nooit vermeld is, noch op het koningszilver, noch in andere bronnen. Tevens opmerkelijk uit de proclamatie is het feit dat er sprake is van statuten, een bestuur en van een schuttersboek, alles facetten die men qua tijd niet reeds in de 18e eeuw zou plaatsen. Dit alles maakt de betrouwbaarheid van het document, dat thans niet meer is terug te vinden, niet uiterst geloofwaardig.

* Artikelenserie "De aloude Schutterij St. Martinus te Houthem" in: *De Geulbode*, aangevuld in 1933 in het eerste schuttersboek Houthem.

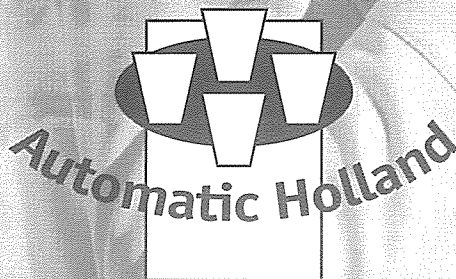
** Luc Wolters, *St. Sebastianus Eys 475 jaar schuttershistorie* (1994) 135 [in 1937 wordt voor 't eerst de term voorzitter gebezigd] en idem, *St. George Simpelveld. Een verleden van 555 jaar.* (1997) 114-116 [in 1888 voor 't eerst een president, in 1917 een voorzitter].

WANNEER GING DE SCHUTTERIJ IN RUSTE?

Uit de zilveren platen blijkt dat de schutterij in 1786 nog actief was. Tot hoe lang die oude schutterij -om ze zo maar te noemen- actief is gebleven is niet bekend. Een aanknopingspunt biedt de heroprichting van de schutterij in 1853. Bij die gelegenheid wordt een aantal heroprichters genoemd, waarbij vermeld wordt dat zij lid waren van de oude schutterij. Deze heroprichters varieerden in 1853 in leeftijd van 73 tot 76 jaar. Zij waren dus circa 1780 geboren en waren dus pas ongeveer vanaf 1795-1800 rijp voor de schutterij. In 1794 vielen evenwel de Fransen binnen in deze streken, die tijdens hun bewind het kerkelijk bezit confisqueerden, evenals dat van broederschappen en andere kerkelijke organisaties. Als deze heroprichters uit 1853 daadwerkelijk lid waren van de oude schutterij, dan zijn er vervolgens twee mogelijkheden: de oude schutterij is evenals de overige schutterijen in deze contreien op non-actief gesteld, maar heeft vlak na 1800 een nieuwe opleving gekend, waarbij de heroprichters van 1853 betrokken waren, of de oude schutterij heeft een sluimerend bestaan gekend sinds de inval van de Fransen, maar in een ledenregister of op basis van onderlinge afspraken werd bijgehouden wie van de oude schutterij kwam te overlijden en konden uit de families die de schutterij vormden nog nieuwe leden aangedragen worden, hoewel de schutterij als zodanig geen activiteiten meer ontplooid. Dat de schutterij na 1794 nog heeft voortbestaan, actief of sluimerend wordt bevestigd door de leeftijd van de jongste van de mede-heroprichters uit 1853. Joannes Speessen, waarvan vermeld wordt dat hij foerier van de oude schutterij was, was in 1853 slechts 53 jaar.*)

* De leeftijd van Joannes Speessen wordt niet vermeld bij de opsomming van de heroprichters. Dit wordt pas duidelijk bij de viering van zijn 60-jarig huwelijksfeest in 1888. In dat jaar is hij namelijk 88 jaar oud. Dit feit is eveneens uitgebreid in het schuttersboek vermeld.

Automatisch lekkere koffie

Calandstraat 41 • 3316 EA Dordrecht • Postbus 900 • 3300 AX Dordrecht

Telefoon (078) 6 544 544 • Fax (078) 6 544 501

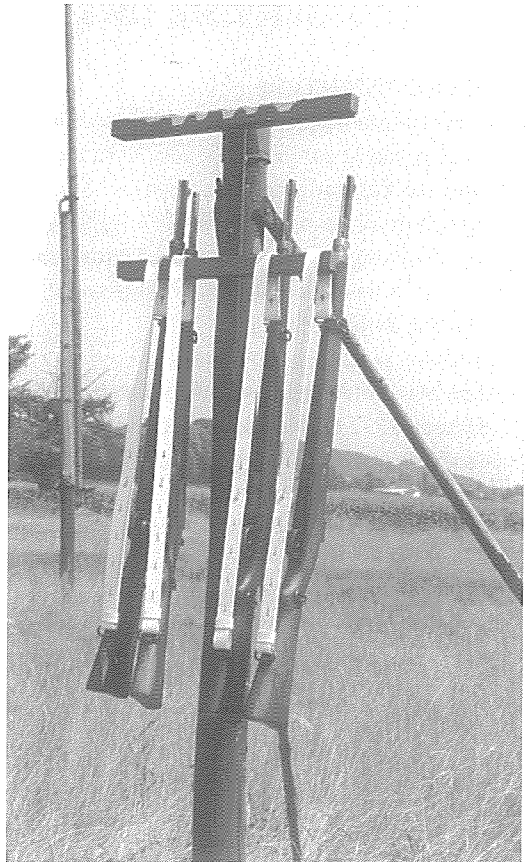
<http://www.automatic.nl>

ORGANISATIE VAN DE OUDE SCHUTTERIJ

Hoe was de oude schutterij georganiseerd? Zij beschikte over zilveren platen van degenen die koning zijn geweest. In 1853 is sprake van "de eigendommen der schutterij, zoals de vogel met platen, trommel, vaandels enz.". Kennelijk nam de heropgerichte schutterij in 1853 al deze goederen over van haar voorganger. Dit betekent dat de oude schutterij reeds beschikte over een tamboer, zoals deze ook voorkomt in de rekeningen van de Staten van Valkenburg, en over een vaandeldrager met verenigingsvaandel. Dat de Houthemse schutterij eertijds beschikte over een vaandel wordt bevestigd door de vermelding in 1853 dat de post wordt vergeven van "vaandrager der oude vaan". Dit vaandel stamde dus van de oude schutterij.

RANGEN EN FUNCTIES

Wat betreft de functies binnen de oude schutterij moeten we wederom naar de heroprichting in 1853 kijken. Van de medeheroprichter Jan Hendrik Ramakers wordt vermeld dat hij "luitenant der oude schutterij" was. De oude schutterij kende dus een militaire rangindeling met tenminste een luitenant en bovendien een korporaal. Mogelijk was er tevens een kapitein zoals in andere plaatsen. Er was een vaandeldrager, zoals we hebben gezien. Tevens beschikte de oude schutterij over iemand die de materialen beheerde, want van Joannes Speessen, medeheroprichter wordt vermeld dat hij "foerier der oude schutterij" was. Mogelijk is bedoeld dat Speessen de goederen van de oude schutterij bewaarde, toen deze vereniging niet meer actief was. Totdat in 1853 de schutterij werd heropgericht heeft deze Speessen de eigendommen als zilver, vaandel en trom beheerd en ze ter beschikking gesteld aan de nieuwe schutterij.

DE HEROPRICHTING 1853

DE HEROPRICHTERS

Nadat de schutterij gedurende ongeveer een halve eeuw inactief geweest is, werd haar in 1853 nieuw leven ingeblazen. Op 20 februari van dat jaar kwamen de aspirant-schutters bij elkaar om de schutterij her op te richten.

Hierbij was nog een aantal oud-gedienden present. Deze waren nog in de oude schutterij actief geweest, te weten:

Jan Hendrik Ramakers (73 jr.),

luitenant van de oude schutterij

Antoon Massot (79 jr.), lid van de oude schutterij,

geboren 1772 te Heer, huwt M.C. Somers

Willem Speessen (76 jr.), strodekker,

korporaal bij de oude schutterij, geboren 1778,

huwt M.C. Mulken, overleden 1856

Johannes Speessen (53 jr.), schoenmaker,

foerier van de oude schutterij, geboren 1800,

huwt 1828 Maria Marg. Thomassen

Willem van Sintfijt (82 jr.),

lid van de oude schutterij, overleden 1856

In de eerstvolgende vergadering sluit zich hierbij nog Pieter Loesberg aan, zonder beroep, die eveneens deel heeft uitmaakt van de oude schutterij.

DE HEROPRICHTING

De oprichtingsvergadering werd gehouden in de herberg van schoolmeester Leonard Crolla, die er tevens een winkeltje op na hield. Aanvankelijk wordt heroprichter Ramakers gekozen tot voorzitter; secretarissen worden Leonard Crolla en Jan Willem van Sintfijt, zoon van heroprichter Willem. Johannes Speessen, de Benjamin van de heroprichters wordt penningmeester. Van Sintfijt jr. maakt vervolgens het doel van de vergadering en het wezen van de schutterij bekend. Hij memoreerde dat de schutterij sinds 1663 bestaan zou hebben en welke historische wederwaardigheden hierover bekend waren. Tijdens de vergadering sluiten zich maar liefst 74 leden bij de schutterij aan. In mei komen er nog 8 bij. Dat was zo ongeveer uit elk Houthems huisgezin een schutter.

VERPACHTING VAN DE RANGEN

Een week later vindt de volgende vergadering plaats, waarin de officiersplaatsen en overige rangen en functies bij opbod verkocht worden, waaronder:

Leonard Crolla werd kolonel. Hij was schoolmeester,

herbergier en winkelier, overleden in 1867.

Michiel Duijkers werd adjudant groot-majoor.

Christiaan Gregorius Hoen werd adjudant groot-majoor.

Hij was van beroep kantonnier.

Jan Hendrik Limpens uit Strabeek werd kapitein.

Jean Frissen werd kapitein.

Peter Smeets werd 1e luitenant-adjudant-kapitein.

Joseph Sleypen werd 2e luitenant.

Het echtpaar Jan Willem en Marthe van Sintfijt-Kusters

Andries Sleijpen werd tamboer-majoor.

Willem Dionysius Speessen werd drapeau-drager.

Jan Hubert Speessen werd vaandrager van de nationale driekleur.

Hannus Limpens werd vaandrager van het oude vaandel.

ENKELE FUNCTIONARISSEN

De schutterij telde sinds de heroprichting in 1853 maar liefst 2 secretarissen. Beiden hielden één van beide schuttersboeken bij met aantekeningen van vergaderingen, ledenlijsten en reglementen. In het begin deden allebei de secretarissen van elke heroprichtingsvergadering en belangrijke activiteiten in hun boek verslag.

De functieverdeling wisselde al gauw. Nog in 1853 werd Jan Willem van Sintfijt benoemd tot Commissaris (in de functie van voorzitter). Deze Van Sintfijt was kandidaat-notaris en huwde in 1849 Marthe Kusters. Hij was een tijdlang voorzitter van de schutterij, werd in 1861 opgevolgd door Leonard Crolla, maar Van Sintfijt bleek in 1874 wederom commissaris en combineerde dit in 1888 met het wethouderschap in Houthem.

HET REGLEMENT, 1853

Bij haar wederopbloei kreeg schutterij St. Martinus een uitgebreid reglement. Ook de doelstellingen werden hierin verwoord: namelijk een broederschap te vormen met vreugde en eendracht, een vereniging waarin vloeken en strijd verboden zijn, oprichting van een erewacht ter opluistering van plechtigheden, in Hl. Missen de overleden leden gedenken en het vermaak van de Houthemers bevorderen. Het gedrag van de schutters diende de vereniging tot eer te strekken. Degene echter, die zich schuldig maakte aan dronkenschap, twist, wangedrag of enig verzuim kon rekenen op een boete van de schuttersraad. Ten aanzien van het herdenken van de overleden leden werd een en ander nader toegelicht.

Mocht een lid overlijden, dan werd binnen zes weken in de parochiekerk een dienst gevierd tot zielerust van de overledene. Een half uur voor de mis ging de tamboer rond om de

leden te verzamelen, waarna gezamenlijk ter kerke getrokken werd. Bij het vieren van de Mis mocht geen onderscheid worden gemaakt naar de rang of stand van de overleden schutter. Na afloop werd bij het graf gebeden en in overleg met de familie een lijkrede uitgesproken. Jaarlijks was in februari een mis voor de overledenen. Deze jaardienst in februari vond tegen het einde van de negentiende eeuw steevast plaats op de maandag van de vastenavond (met de carnaval).

DE NIEUWE VAANDELS, 1853

Direct na de oprichting kreeg de schutterij de toezegging dat zij de voor een schutterij vereiste vaandels in ontvangst mocht nemen. Na op 17 april 1853 voor de eerste maal te zijn rondgetrokken trok de schutterij een week later wederom uit, ditmaal in "groot uniform" met de harmonie van Schimmert voorop richting Strabeek. Bij notaris Jan Mathias Schoenmaeckers, gehuwd met Felicité Thonnart, woonachtig in het herenhuis Strabeek werd halt gemaakt. Deze schonk de nationale driekleur van zijde met zilveren franjes. De overhandiging vond plaats onder het spelen van het nationaal lied, waarna een krachtig salvo met de schuttersgeweren gelost werd. Van hieruit trok de schutterij naar generaal De Ceva (1791-1876), gehuwd met Albertine Em. Poswick, die op het landgoed Strabeek een landhuis annex kasteel had gebouwd. Deze De Ceva, generaal in Nederlandse dienst, overhandigde een prachtig standaardvaandel aan kolonel Leonard Crolla, zoals dit in het Nederlands leger ook gevoerd werd. Het vaandel was oranje met aan de ene zijde het Nederlands wapen en aan de andere zijde een gekroonde "W" van koning Willem III. Over en weer volgden dankwoorden, die besloten werden met een "lang leve de koning!" Hierna werd wederom het geweer gepresenteerd en saluutschoten gelost, waarna de harmonie het nationale lied en het Wilhelmus speelde. Terug op de grote weg werd de schutterij aangevallen door een korps vrijwilligers. Deze aanval en het vervolg hierop wordt nader toegelicht in het hoofdstuk over de spiegelgevechten.*)

* Bewerking van de artikelenreeks "De aloude Schutterij St. Martinus te Houthem" in 12 afleveringen gepubliceerd in *De Geulbode*, aangevuld op 27 mei 1933 door Andreas Sleijnen in het eerste schuttersboek Houthem.

DE UITRUSTING EN HET UNIFORM

Diverse rangen en functies werden direct na de heropricting ingevuld. In 1854 komt de sappeur nieuw erbij, hij is de militaire variant van de bieleman en wordt na de heropricting voor 't eerst bij Houthem vermeld.

Over de uniformering valt ook een en ander uit de bronnen op te maken. Uit 1862 dateert een uitvoerige beschrijving. Destijds gingen de officieren geheel in uniform met witte handschoenen en witte broek gekleed. Er waren schutters die een geweer of andere wapens droegen, die een groen uniform droegen, dat bestond uit een groene muts, groene kiel en witte broek. De tweede afdeling schutters was gekleed in blauw of zwart: zij droegen een blauwe of zwarte broek en een gewone

jas of slippengas met witte handschoenen. President J.W. van Sintfijt was gezeten te paard. In 1888 werd een 20-tal hoeden aangekocht. In 1895 vond de aanschaf van 20 groene petten plaats: 16 waren voor de schutters en 4 voor de officieren. Een grote partij geweren werd aangekocht en opgehaald: "Betaalt op rekening voor 16 Cassepots geweren en hondert scherpe pateronen 60 Gulden". In het jaar 1898 werden witte broeken aangekocht met als voornaamste doel om de kroningsfeesten van de nieuwe koningin Wilhelmina luister bij te zetten. Het daaropvolgend jaar schafte de schutterij 16 nieuwe jassen aan, enkele jaren later liet men nogmaals 13 jassen maken. In 1908 werden als hoofddeksel de vertrouwde kepi's uitgereikt aan 14 schutters. Zo bleef de uniformering een voortdurende zorg en dikwijls een kostbare aangelegenheid om goed voor de dag te komen.

Direct na de heropricting werd een tweetal vaandels aan de schutterij geschonken. Deze gaan vrij lang mee, want pas circa 1902 komt in het kasboek voor 't eerst een post voor die met de vaandels te maken heeft. Zo werd ene Volders uit Meerssen betaald voor het schilderen van het vaandel van St. Martinus.

HET SCHUTTENGOED

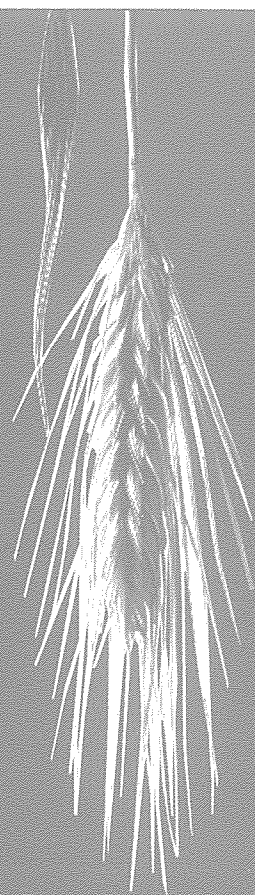
Een van de jaarlijkse inkomsten betrof het zogenaamde "Schuttengoed". Het gemeentebestuur had een stuk grond ter beschikking van de schutterij gesteld, dat verpacht kon worden. In 1855 leverde dit een pachtgeld ter waarde van Fl.3,= op. Of het oud schuttersland was, wordt er niet bij vermeld. Ofwel had de schutterij eerder land gehad, dat door de gemeente was overgenomen en waarvan de pachtgelden thans weer ten bate van de schutterij kwamen, ofwel wilde de gemeente iets extra's doen voor de schutterij. Het pachtgeld werd trouw elk jaar betaald, zeker tot 1909 en nadien weer tijdens de korte heropleving van 1919-1920.

PROCESSIONEPERIKELN

Eind vorige eeuw hadden zich ook enige probleemjes met de geestelijkheid voorgedaan, zodanig zelfs dat de schutterij uit de processie geweerd werd. Al in 1879 is sprake van uitsluiting van deelname aan de processie, zodat de trotse schutterij, die tijdens een schuttersfeest enige prijzen behaalt, zelf een optocht op touw zet door Houthem en om dit luister bij te zetten een bezoek aan de burgemeester brengt. Pastoor Beckers had namelijk "een ander pas bestaand gezelschap" wel in de processie toegelaten en dat stak de schutters. Een gedeeltelijke oplossing werd in 1888 bereikt toen het 60-jarig huwelijksfeest gevierd werd en uitdrukkelijk vermeld wordt, dat de schutterij weer in de kerk mocht komen en pastoor J. Beckers bovendien benoemd werd tot honorair of erelid van de schutterij. Uiteindelijk werd het geschil tussen pastoor en schutterij geheel bijgelegd, zodat de vereniging in 1894 weer werd toegelaten tot de processie. Per slot van rekening is het begeleiden van de processie een van de meest wezenlijke ertaken van de schutterij en daarmee een bijzondere vorm van geloofsuiting.

BIERBROUWERIJ DE LEEUW B.V.
Postbus 815, 6300 AV Valkenburg, Tel. (043) 609 88 88.

LEEuw BIER

*De smaak
van het
goede leven*

SPIEGELGEVECHTEN

Bij het "spiegelgevecht" of het "stormen" wordt een gevecht nagebootst door een tweetal partijen. Zij gaan elkaar in de strijd te lijf en dit moet er zo echt als mogelijk uitzien.

Doel is het bieden van een schouwspel en om mogelijk iets te leren van aanvalstechnieken en het voeren van de strijd op zich.

AANVAL OP DE SCHUTTERIJ

Al in het eerste jaar dat de Houthemse schutterij St. Martinus werd heropgericht -in 1853- werd reeds een nabootsing van een strijd gedaan, het zogenaamde spiegelgevecht werd geleverd. Op 17 april trok de heropgerichte schutterij voor 't eerst door Houthem, 's zondags erna werden de vaandels afgehaald bij notaris Schoenmaeckers en kasteelheer De Ceva, die hiervoor hartelijk bedankt werden.

Na de toespraak van de kasteelheer presenteerde de schutterij het geweer en loste een salvo. Hierna vertrok de schutterij tot aan de grote weg, waar -volgens afspraak- een korps burgers hen opwachtte en aanviel. Het weer was slecht, maar eenieder ging zozeer in het strijdgewoel op dat het over en weer vuren tot aan de avond duurde.

Echte gewonden vielen er niet, want, zo schrijft de kroniekschrijver, "alles liep in de beste orde af". Ook voor het daaropvolgend jaar 1854 staat het spiegelgevecht op de kalender en is deze activiteit zelfs uitgebreid naar twee dagen. Zo wordt aangekondigd: "Gevecht gedurende twee dagen 5 en 6 Junij 1854".

OUDE BESCHRIJVING VAN HET SPIEGELGEVECHT

In het jaar 1856 is het volledige schema uitgewerkt hoe vaak en wanneer het "vrijkorps" de schutterij aan zou vallen en waar de tussenstops gehouden zouden worden voor het legen van een ton bier. Zo werd het volgende bepaald:

"De schutterij zal met de aanstaande Pinksteren optrekken. De eerste dag -maandag- zal de vergadering [=bijeenkomst] plaats hebben 's namiddags ten 2 ure bij den Koning. Van daar zal de schutterij in plegtigen optogt trekken naar Broekhem alwaar het vrijkorps dezelve zal attakeren [=aanvallen] aan het kruis vanuit de Kattebeek en vanuit het Straatje. De tweede attak zal plaatshebben tusschen [het huis van] den Generaal de Ceva en [dat van] den Notaris Schoenmaeckers. Deze attak zal een half uur duren. De derde attak aan Limpens en Sleijpen te Strabeek. De vierde aan Theodoor Sleypen en de vijfde aan M. D'Oldeneel. De tweede dag 's dinsdags zal de schutterij zich vergaderen 's namiddags ten 2 uren bij den Koning. Deze dag zal de schutterij trekken tot in Strabeek bij Limpens. Het vrijkorps tot bij Sleypen. 1e attak bij Sleypen Strabeek, 2e aan Croon en De Lahaije, 3e aan Cobben, 4e aan D'Oldeneel, 5e aan Hoen, 6e aan Jaspers, 7e aan Speessen en Duykers.

[Vervolgens de verdeling van de te drinken tonnen bier].

*Eerste dag 1/2 ton bier bij De Liege, 1/2 ton bij Van Aken voor het vrijkorps. Tweede dag 1/2 ton bij Limpens, 1/2 ton bij Sleypen en 1/2 ton bij Duykers. Bij Limpens nog 1/2 ton voor den Koning."**

* Schuttersboek 1, pp. 93-95. Schuttersboek 2, Afhalen vaandels 1853, vergadering 23 april 1854 en vergadering 27 april 1856 [pag. 22].

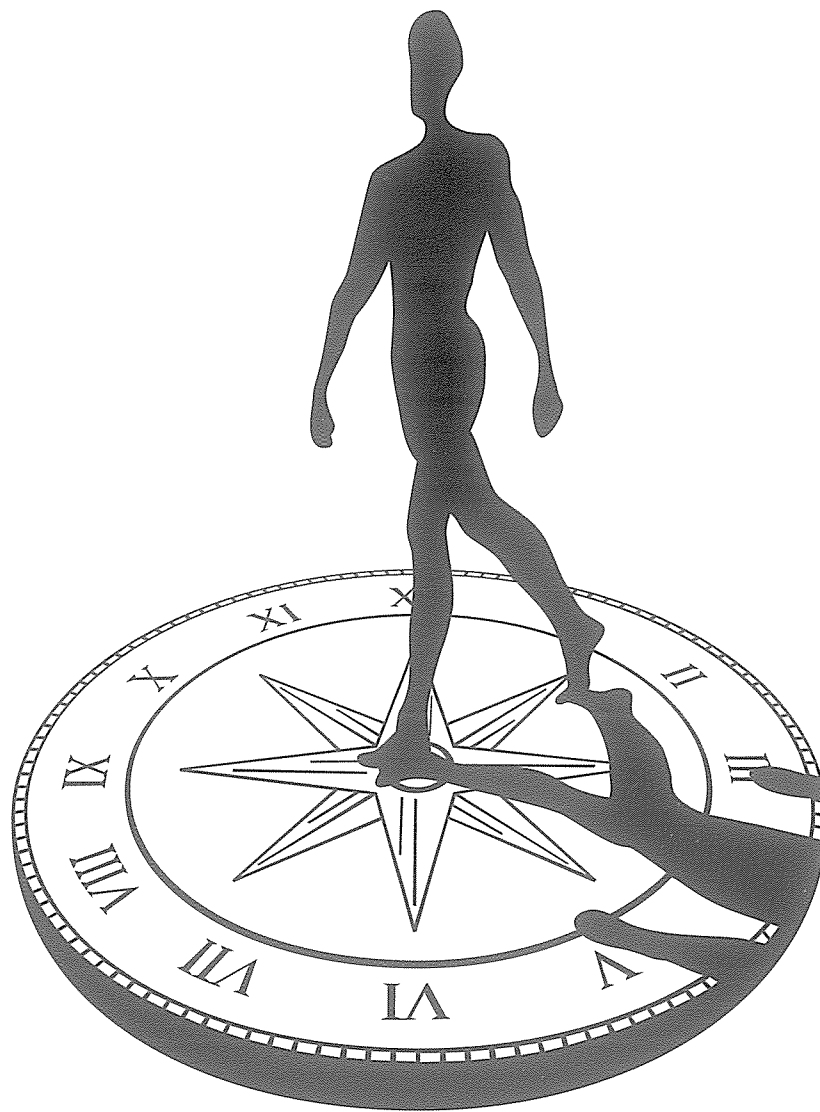
GERUCHTMAKENDE GEVECHTEN

In een later artikel worden nog tal van bijzonderheden vermeld, die niet uit de Houthemse schuttersboeken te halen zijn. Of al deze feitjes authentiek zijn is niet bekend. Omwille van de curiositeit van de vermeldingen willen wij ze niet achterwege laten. Wij laten de schrijver anno 1933 aan het woord*) over de Houthemse spiegelgevechten:

"Zo hadden de oorlogvoerenden de beschikking over vijf grote 'schinken' en de nodige boterhammen als voorzorg tegen het flauwvallen. Het moet gezegd worden dat de Houthemers er in 1856 slag van hadden om volksfeesten te organiseren, niet alleen tot vermaak van de ingezetenen, maar ook tot voordeel van de kleine zelfstandigen. Immers, duizenden uit de omtrek stroomden gedurende die dagen ons dorp binnen om getuige te zijn van deze tweedaagse miniatuur-veldslag.

Verkeersbelemmering speelde destijds geen rol, althans er werd weinig of geen rekening mee gehouden. Overal waren straatversperringen aangebracht, die voor of tijdens de gevechten door de bielemannen moesten worden opgeruimd. De bevelvoerende officieren zaten te paard, een hunner op 'den auwe kromme sjummel van Zjang Linsse'. Hun artilleriegeschut was uiterst primitief: een kachelpijp bevestigd op een tweewielig voertuig. De lading van dit kanon bestond uit een mengsel van 'root en sjmee-essie'. Met behulp van een met buskruit geladen geweer, afgevuurd in het achterste deel van het kanon, werd dit goedje tot ontploffing gebracht. Men kan zich voorstellen welke uitwerking dit geschut moet hebben gehad: zon, maan en sterren verduisterden en als men niet beter wist, waande men zich temidden van een troep vechtende negers".

* Naar: Artikelenserie "De aloude Schutterij St. Martinus te Houthem" deel X in *De Geulbode*, aangevuld op 27 mei 1933 door Andreas Sleijpen in het eerste schuttersboek Houthem.

Rabobank

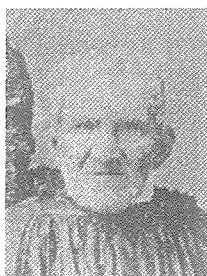
BEHANDELING VAN ZWAARGEWONDEN

"De tweede dag vielen in het heetst van de strijd enige 'zwaar' gewonden: het bloed gutste uit hun lijf en bij het zien daarvan is een vijftal vrouwen bewusteloos gevallen. De gewonden werden onmiddellijk opgenomen in de ambulance, alwaar ze door den officier van gezondheid en ambulancechef 'dokter Zjang Coppée uit Geulhem' werden behandeld. Gelukkig bleken de wonden niet gevaarlijk en nog minder dodelijk: ze waren alleen maar uiterlijk vertoon. De gewonde schutters droegen namelijk met bloed gevulde varkensblazen onder het uniform, welke kapotgestoken werden of door het dreunen van het kanon waren gesprongen. Erger was het gesteld met de in zwijm gevallen vrouwen. Zij werden bij particulieren binnengedragen en kwamen niet eerder tot bewustzijn dan na het toedienen van Franse brandewijn en Italiaanse wonderolie. Deze olie was een paardemiddel, als gevolg waarvan de arme dames acht dagen lang doodziek zijn geweest: door het middel hadden ze dagenlang last van een ontlastings-ziekte.

Inmiddels verliepen de gevechten in de beste orde en zonder de minste wanklank. Na afloop was de schutterskoning zo zeer onder de indruk van dit niet-alledaags gebeuren, dat hij 's avonds vergat zich uit te kleden voor hij naar bed ging. Zijn vrouw vond 'zijne majesteit' 's morgens naast haar met hoge hoed, de slippenjas nog aan, en met de platen nog om".

SPIEGELGEVECHTEN IN DIVERSE PLAATSEN

Het spiegelgevecht of het stormen is een activiteit die in de negentiende eeuw op diverse plaatsen door schutterijen werd uitgeoefend. Het stormen met de kermis in Heerlen was wijd en zijd bekend. Ook in Valkenburg werd door de schutterij gestormd evenals in diverse andere plaatsen. Mogelijk zijn de spiegelgevechten in Houthem geïnspireerd door de gevechten in Valkenburg.

Johannes Speessen

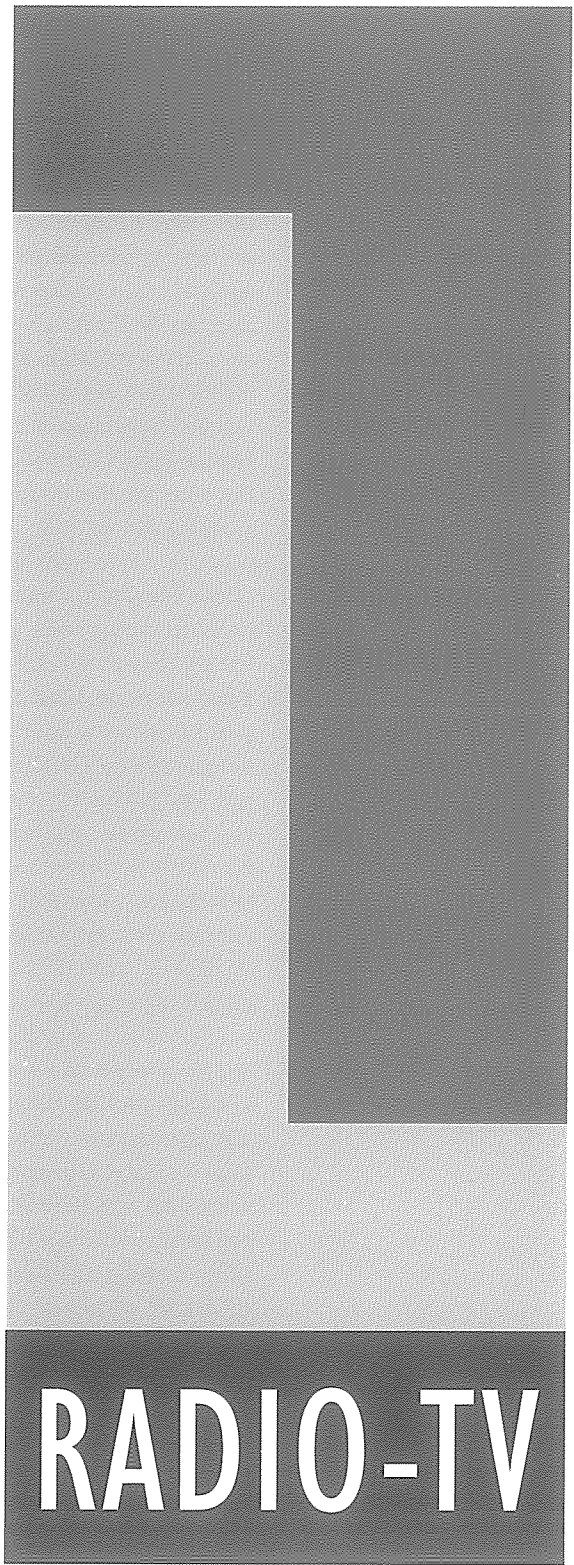
'T ZESTIGJARIG HUWELIJKSFEEST

Een opmerkelijke gebeurtenis was het diamanten huwelijksfeest van de schutterspenningmeester Joannes Speessen. In vroeger jaren, toen de mensen nog niet zo heel oud werden, was het vieren van een zestig-jarige bruiloft een uitzonderlijk feest, waar het gehele dorp bij betrokken werd. Joannes Speessen was in 1853 de jongste van de vijf heroprichters van de schutterij. Van beroep was hij schoenmaker. Hij was de oudste zoon van Dionisius Speessen en M.C. Frijns. Zijn vader was eveneens schoenmaker. In 1828 huwde hij Maria Margaretha Thomassen. Hen viel in 1888 een grootse huldiging ten deel. Het was een hoogbejaard stel: hij was 88 jaar en zij 89 jaar oud. 's Morgens om 5 uur vond door het hele dorp de reveille plaats. Om 6 uur werden de erewachten uitgezet aan het huis van de jubilaris, aan de kerk, de kerkdeur en aan de pastorie. Deze wachten werden van tijd tot tijd geïnspecteerd en afgelost, totdat de gehele schutterij verzamelde om de jubilarissen aan de pastorie op te halen. Aldaar mocht een schoolkind de oudjes toespreken en een boeketje overhandigen. Alle verenigingen begeleidden de koets naar de kerk. De schutterij leidde het paar tot voren op het koor, alwaar ze ontvangen werden door de geestelijken. De schutters namen voorin plaats in de banken. Pastoor Beckers hield een roerende toespraak tijdens de mis, waarna een gouden kroon boven het paar gehouden werd. Na de dienst werden de feestelingen toegesproken door hun jongste zoon met diens dochttertje en namens de schutterij door de zoon van de secretaris W.G. Maas, hoofd der school. Hij riep het uitzonderlijke karakter in herinnering van een zestig-jarige bruiloft en roemde de jubilaris voor zijn 35 jaren dat hij penningmeester was. Behalve een klein geschenk kreeg Joannes Speessen tevens de gouden medaille overreikt. Speessen dankte in tranen voor de huldiging, waarna de verenigingen hem in optocht naar huis brachten, waar jubilarissen, schutters, fanfare en zanggezelschap de dag gezellig doorbrachten. 's Avonds werd door schutterij St. Martinus en zanggezelschap Orphee een serenade gebracht. Toen de oudjes al naar bed waren kwam de Fanfare St. Gerlach nog haar serenade brengen. Gewekt door de muziek vertoonden zij zich in nachtgewaad aan het raam, luisterden naar de muziek en de toespraak van de voorzitter, dankten beleefd voor de gebrachte aubade en gingen weer naar bed. Joannes Speessen bleef tot zijn dood in 1892 nauw verbonden aan de schutterij. Hij stond nog bekend als bijna 90-jarige grijsaard met hoge hoed en lange blauwe kiel, tijdens het rondtrekken met de schutterij lopend naast de koning, terwijl hij het oude schuttersboek onder de arm droeg. Hij was de ziel der vereniging. *)

* De oude schuttersboeken van Houthem, 16 april 1888.

Artikelenserie "De aloude Schutterij St. Martinus te Houthem" in 12 afleveringen gepubliceerd in *De Geulbode*, deel XII.

De Maas- en Roerbode, 19 april 1888 m.b.t. dit 60-jarig huwelijksjubileum (met dank aan Wim Pijpers). Dit was het oudste berichtje uit de Maas- en Roerbode dat melding maakt van lokaal nieuws uit het Zuiden van Limburg.

SCHUTTERSFEEST HOUTHEM 1874

EEN EIGEN SCHUTTERSFEEST IN HOUTHEM

Nadat de schutterij in de jaren vijftig van de negentiende eeuw twee maal de feesten te Sittard had bezocht, had zij bij gelegenheid van het Pinksterfeest in 1874 de organisatie van een eigen schuttersfeest ter hand genomen.*) Op Pinkstermaandag 25 mei 1874 zouden tegen één uur de deelnemende verenigingen worden ontvangen en in optocht naar het feestterrein trekken. Voorop trok een ruitergroep, vervolgens het fanfaregezelschap, de feestcommissie, de organiserende schutterij van Houthem, het zanggezelschap Orphee, de handboogschutterij Willem Tell en de schutterijen van Amstenrade, Brunssum, Klimmen, Puth-Schinnen, Schinnen, Schin op Geul, Strucht, Vaals, Valkenburg, Wijlre en de schutterij van Gronsveld die vergezeld werd door de harmonie uit dat dorp. Van deze thans koninklijke aartsbroederschap wordt beweerd dat zij zich nooit buiten het dorp Gronsveld begaf en zeker niet voor schuttersfeesten. Dat was vroeger dus toch wel anders.

* *De Limburger Courier*, zat. 23 mei 1874

HET PROGRAMMA

Om drie uur vonden de wedstrijden plaats en de uitvoeringen van de muziekgezelschappen, waarna om zeven uur de prijsuitreiking plaatshad. Op de dinsdag vertrok om drie uur de optocht door het dorp, waaraan behalve de genoemde Houthemse verenigingen ook het gemeentebestuur van Houthem, het armbestuur, de feestcommissie en de schoolkinderen deelnamen. Om vier uur stonden vermakelijkheden op het programma, om acht uur een verlichting en om negen uur vuurwerk en een "Koninklijk Salut" van 101 kanonschoten. Deze hielden waarschijnlijk verband met het 25-jarig regeringsjubileum van landskoning Willem III.

SCHUTTERSKONING VERZUIMT BIER TE GEVEN

Van dit schutters- en dorpsfeest heeft de schutterij geen kasboek bijgehouden. Een kleine mededeling in het schuttersboek maakt ons er namelijk op attent dat de schutterskoning J.P. Erkens uit Houthem de financiële verantwoording van het feest op zich had genomen. Mochten er onkosten zijn dan kwamen die voor zijn rekening, werd aan het feest een batig saldo overgehouden dan kwam dit eveneens aan hem ten goede. Het zou Houthem en haar schutterij een mooi feest opleveren en de schutterskoning stond financieel garant.

Zo mooi liep het echter niet af. Op Pinkstermaandag, de dag van het grote schuttersfeest in Houthem, werd door de schutters volop geklaagd dat zij niet tijdig voldoende bier te drinken kregen van de koning Erkens. Dit had Erkens beloofd aan de schutters.

Zo moest Erkens nog drie tonnen bier geven. De koning kwam die verplichting niet na, noch tijdens het schuttersfeest, noch tijdens het dorpsfeest daags erna.

BESPOTTING VAN DE KONING

Op de woensdag na de beide feestdagen trok er nog een optocht door Houthem. De schutters hadden van stro een pop gemaakt, die de koning voorstelde. Deze pop werd, gezeten op een wagen, met veel spektakel door het dorp gereden en aansluitend verbrand.

De koning trok zijn conclusies. Hij verweerde zich in de vergadering van de schutterij vier dagen na dit voorval dat hij zich niet voor de schuttersraad had kunnen verdedigen en dat hij de belediging die uitging van het verbranden van hem als strooien pop hoog opvatte.

DE KONING BEDANKT ALS LID

Hij beëindigde zijn lidmaatschap en tevens zijn koningschap. Hij voldeed weliswaar aan zijn financiële verplichtingen door nog Fl.2,64 aan onkosten van de schutterij voor het schuttersfeest te vergoeden maar voelde geen verplichting meer om de drie tonnen bier te voldoen.

De schutters hoorden het gelaten aan, maakten een uitvoerige aantekening in hun schuttersboek en bepaalden doodkalm in dezelfde vergadering dat over drie maanden in augustus wederom het koningsvogelschieten plaats zou vinden om een nieuwe koning te krijgen.

**Het adres voor al uw dranken.
Tevens verhuur van tapinstallaties en
toebehoren.**

**Burg. Ronckersplein 5 Margraten.
Tel. 043-4581271**

BEZOEK AAN SCHUTTERSFEESTEN

PRIJZEN TE SITTARD

Drie jaar na de heropricting is de Houthemse schutterij in 1856 present in Sittard, waar zij de 2e prijs in de schietwedstrijd wint. In een speciale vergadering wordt besloten ook aan het feest in Sittard in 1857 deel te nemen. Dit is het oudst bekende Maasoverschrijdende schuttersfeest. Hierbij waren maar liefst 38 schutterijen aanwezig van weerszijden van de Maas en wederom wist Houthem beslag te leggen op een prijs, ditmaal de medaille "voor haer uitmuntende organisatie".

SCHUTTERSFEEST IN AMSTENRADE

Vervolgens horen we een tijdje niets meer over deelname aan schuttersfeesten, totdat de Houthemers in 1874 zelf een feest op touw zetten. In 1879 en 1880 brengt Houthem tegenbezoeken aan de schuttersfeesten te Amstenrade en Schinnen, die ook op haar eigen feest in 1874 gekomen waren. 's Morgens vroeg begon de reis naar Amstenrade, alwaar ter plekke 44 boterhammen met vlees werden ingeslagen om bij een potje bier te eten. De lauweren van die dag bedroegen een medaille voor de beste organisatie en de derde prijs voor het schieten met de buks. De schutterij, vergezeld van het zanggezelschap Orphee, hield een week later zelf een optocht door Houthem om deze prijs te vieren, maar ook mede omdat zij als vereniging geweigerd was in de processie.

SCHUTTERSFEEST IN SCHINNEN

Zoals gezegd werd in 1880 naar het schuttersfeest in Schinnen getrokken. De contributie werd bijna verdubbeld van 28 ct. naar 48 ct. omdat er flinke uitgaven te verwachten waren. Zo moest elke keer dat de schutterij uittrok apart een tamboer betaald worden. In Schinnen werd wederom een flinke portie boterhammen gekocht voor de hongerige manschappen. Er werden goede resultaten geboekt. De 1e prijs van het schieten, te weten een medaille en een geldbedrag, en de 2e prijs van het concours waren voor Houthem.

GEWEERMAKERS VALKENBURG ALS SCHUTTERS

De goede schietresultaten van de Houthemers zijn opvallend. Er schoten evenwel geen 'eigen' schutters. Op de ledenlijsten van die jaren staan de namen van Antoon, Christiaan en Leopold Valkenburg vermeld. Zij hoefden geen contributie te betalen en werden vrijgehouden van eten en drinken tijdens een schuttersfeest. De gebroeders Valkenburg waren de Valkenburgse wapenmakers, gespecialiseerd op de zware schuttersbuis. Zij zijn de voorouders van de latere wapenfabrikant Drummen te Nuth.

Ook in 1888 toen de Houthemse schutters besloten hadden deel te nemen aan het schuttersfeest te Margraten werd tevens vastgesteld: "en de leden der schutterij van Houthem, Leopold, Christiaan en Antoon Valkenburg te benoemen voor 't prijs- en 't concours schieten en daarbij bepaalt dat genoemde leden dit jaar weer vrij van inlaag te betalen zijn". Het legde de Houthemers geen windeieren, zoals we hebben kunnen lezen.

AANDACHT VOOR EXERCITIE

In de jaren negentig van de negentiende eeuw kon Houthem niet meer beschikken over de gebroeders Valkenburg. In die tijd werd meer de nadruk gelegd op een goede exercitie. Zo lezen we dat ter voorbereiding op het schuttersfeest in Voerendaal (1894) diverse exercitie-oefeningen gehouden waren. Ook waren er drie oefeningen alvorens deelgenomen werd aan het feest te Wijlre (1898): "alle zondagen geceseerseert onder bevel van den Kapetijn F. Kleuters". In 1893 kregen de schutters een afzonderlijke gemeentelijke beschikking, waarin hen toestemming werd verleend om gewapend met geweren op straat te trekken. Op 25 april 1893 waren de leden van de schutterij te Houthem namelijk gemachtigd om "zich op de wegen en openbare plaatsen dezer gemeente te vertoonen, voorzien van trommel, geweer met of zonder bajonet en met sabel en zulks vanaf 's morgens acht tot 's avonds zeven ure".*)

* Archief schutterij St. Martinus Houthem, schriftelijke toestemming van het gemeentebestuur d.d. 24 april 1893.

SCHUTTERSFEEST IN HOUTHEM 1899

In het jaar 1899 organiseerde St. Martinus Houthem een groot internationaal schuttersfeest. De aanleiding voor deze organisatie was de viering van het 300-jarig bestaan van de schutterij. Op welke bronnen dit gebaseerd is, is onbekend. Feit is evenwel dat dit jubileum van drie eeuwen vermeld wordt in de aankondigingsadvertenties in de krant. Het feest vond evenals in 1874 plaats op de Pinkstermaandag. Deze viel in 1899 op 22 mei.

Nog op 15 april werd geadverteerd met de mededeling dat schutterijen die aan dit feest wilden deelnemen, zich nog tot 23 april konden opgeven bij de secretaris Th. Bosch. Zaterdag voorafgaande aan het feest verscheen een annonce om mogelijke bezoekers op de hoogte te stellen van de festiviteiten. Zo werd vermeld dat het feest viel onder "bescherming van het Edelachtb. Gemeentebestuur".

Zeventien schutterijen hadden hun deelname aan het feest toegezegd. Welke dit waren, wordt niet vermeld. Ongetwijfeld waren hier diverse schutterijen bij, waarvan Houthem in de afgelopen jaren de schuttersfeesten bezocht had, omdat gewoonlijk het principe gold dat de schutterij, die een schuttersfeest bezoekt, ook op een tegenbezoek mag rekenen als deze zelf een feest organiseert. Op grond hiervan mogen we schutterijen van Mechelen, Heerlerheide, Valkenburg, Wijlre en Eys verwachten, waar Houthem in de afgelopen jaren acte de présence gegeven had.

De deelnemende schutterijen zouden zich allen verzamelen om klokslag 14.00 uur om vanaf het gemeentehuis van Houthem in optocht naar de feestweide te trekken. Op het feestterrein zouden vervolgens de wedstrijden plaatsvinden.*)

In hetzelfde jaar deed de gemeentesecretaris op verzoek van rijksarchivaris Flament navraag naar de oude bezittingen van de schutterij. Na twee verzoeken kreeg de gemeentesecretaris nul op zijn rekest. Geïrriteerd deelde hij aan de archivaris mede dat hij geen nadere gegevens had kunnen achterhalen en in zijn brief trok hij in dit verband zelfs de volgende conclusie: "Het schijnt dat die zaak het daglicht schuwt".**)

Hoewel het daglicht niet geschuwd werd, ging de schutterij enkele jaren later een rustperiode tegemoet. Deze schijnt circa 1910 te zijn ingegaan.

* De Limburger Koerier, zat. 15 april en zat. 20 mei 1899.

** Peter Korten, "Schutterijen en schuttersgilden, een inventarisatie uit 1900", in: *Limburgs Schutterijdschrift*. Nr. 10 (maart 1991) 35, gebaseerd op de correspondentie van rijksarchivaris Flament, 1900, Rijks Archief Limburg.

Installatie van Pastoor Beijs in 1902 met erewacht van schutterij St. Martinus

Processie 1909

HEROPELVING 1919

DE HEROPRICHTING IN 1919

Nadat er negen jaar niets vernomen was van de schutterij duikt zij in 1919 weer op. In de tussentijd had in de jaren 1914 tot en met 1918 de Eerste Wereldoorlog gewoed. Weliswaar was Nederland neutraal, maar het oorlogsgeweld in de omliggende landen België en Duitsland had toch zijn weerslag. Op 29 mei 1919 was een vergadering gehouden met als doel de oude schutterij te herstellen. Hiervoor waren met name de oudgediende militairen uitgenodigd. In juni werd de eerste oefening gehouden en werd het definitieve bestuur als volgt gekozen: voorzitter Th. Croon, secretaris-penningmeester Th. Schroeders en de leden G. Duizings, H. Wachelder (kolonel), H. Duykers, H. en Jos. Frissen (commandant). Jean Frissen werd foerier.*) En Houthem leverde geen half werk. Al spoedig na de heroprichting werd deelgenomen aan de schuttersfeesten. Bij gelegenheid van het schuttersfeest in Spekholzerheide in 1919 werd de derde prijs met exerceren, een kunstvoorwerp en een diploma gewonnen. Voor de schietwedstrijd deed Houthem tegen betaling een beroep op een aantal schutters uit Schimmert. Zij kwamen tijdens het schieten voor Houthem uit, maar verdienden zichzelf terug door het winnen van een schietprijs en het daaraan gekoppelde geldbedrag.

* *De Limburger Koerier*, vrij. 30 mei, woe. 18 en ma. 30 juni 1919.

KAMPEN TEGEN VOOROORDELEN

Toch had de nieuwe schutterij te kampen met diverse vooroordelen in het dorp. Zo voelde de foerier zich geroepen om een ingezonden brief te laten plaatsen in de krant. Hierin verweerde hij zich tegen de Houthemenaren die bij de heroprichting riepen: "a, dat weurdt ein zoëpartie en vrijgelpartie". In zijn brief benadrukte hij dat in het reglement was opgenomen dat leden geschrapt werden, die zich schuldig maakten aan dronkenschap. Als voorbeeld haalde hij het bezoek aan het schuttersfeest in Spekholzerheide aan. Om elf uur werd met de trein via Heerlen naar Spekholzerheide gespoord. Aldaar werd de optocht gelopen en de exercitie uitgevoerd, waarbij niemand dronken was. Pas terug in Houthem werd het schutterslokaal bezocht. De schutterij -zo werd aangevoerd- was een vereniging voor kerk en staat.*)

* *De Limburger Koerier*, maandag 28 juli 1919.

AANSLUITING BIJ DE BURGERWACHT

Dat de Houthemse schutterij inhoud wilde geven aan de dienstbaarheid aan de staat moge blijken uit het feit dat zij een samenwerking aanging met de burgerwacht. Na afloop van Wereldoorlog I vond de mislukte socialistische staatsgreep plaats. Om tegen mogelijk socialistisch gevaar weerstand te bieden werden in nagenoeg alle dorpen burgerwachten opgericht, die bewapend werden en diverse oefeningen hielden. De Houthemse schutterij zocht aansluiting bij de belangrijk geachte burgerwacht. Zo legden op zondag 13 juli 1919 de meeste schuttersleden de eed af in de handen van de commandant van de burgerwacht. Hiermee werden zij lid van de burgerwacht. De schutterij bleef evenwel een apart onderdeel van de burgerwacht.*) Eerder luisterde de schutterij de prijsuitreiking van de schietprijzen van de burgerwacht op.**) Slechts in weinig plaatsen zien we een dergelijke samenwerking tussen schutterij en burgerwacht, zoals in Houthem.

* *De Limburger Koerier*, do. 24 juli 1919.

** *De Limburger Koerier*, do. 10 en ma. 14 juli 1919.

BIG BOSS
BOUWMARKT

De Valkenberg 16

VALKENBURG

De Valkenberg 16
6301 PM Valkenburg aan de Geul
tel.: 043-6090357
fax: 043-6090358

LIMBURGS ZOMERFEEST TE HOUTHEM 1919

HET LIMBURGS ZOMERFEEST IN HOUTHEM

1
5
9
9

Dat Houthem weer bruiste van de (schutters)activiteiten moge blijken uit de organisatie van het "Limburgsch Zomerfeest" 1919 te Houthem-Valkenburg. Op zondag 10 augustus 1919 vond er een voetbalwedstrijd tussen Valkenburg I en MVV plaats. Tevens was er een vaandelmanifestatie en vaandelwijding van standsverenigingen. Op 15 augustus, een vrijdag, vond een "Groot Schuttersconours" plaats. Op zondag de 17e daaropvolgend stonden "Volksspelen" op het programma, zoals ringsteken, wedlopen met hindernissen, mastklimmen en kofie malen.*) Om het talrijke publiek na afloop van het schuttersfeest weer naar huis te brengen werden zelfs nog extra treinen ingezet.

* De Limburger Koerier, zat. 9 en do. 14 aug. 1919.

EEN ANTI-ANNEXATIE BETOGING

1
9
9
9

Het Limburgsch Zomerfeest en in dit verband ook het schuttersfeest waren met een bepaald vooropgezet doel georganiseerd en dat was de anti-annexatie. Na afloop van de Eerste Wereldoorlog gingen er namelijk serieuze stemmen op om Limburg bij België te voegen omdat Nederland zich tijdens de voorbije -voor België uiterst zware- oorlog niet neutraal gedragen had door in 1914 doortocht te verlenen voor Duitse troepen op weg naar België en door de Duitse keizer na zijn verloren oorlog asiël te verlenen zonder hem uit te willen leveren. In het kader van een betere verdedigbaarheid van België werd Zuid-Limburg en Zeeuws Vlaanderen opgeëist. Dergelijke stemmen gingen ook in Maastricht en Valkenburg op. Een ander gevaar dat dreigde was de revolutie en de machtsovername door de socialisten. Om dit gistend vat in bedwang te houden, werden heel wat tegenkrachten gemobiliseerd. Zo vond er op 8 december 1918 in Maastricht een grote anti-annexatie demonstratie plaats en werd een provinciaal comité voor dit doel in het leven geroepen, die in een petitie maar liefst ruim 172.000 handtekeningen verzamelde. Op 1 maart 1919 bracht koningin Wilhelmina een bezoek aan Zuid-Limburg in een rondrit per auto, mede ter ondersteuning van de demonstraties in het kader van de anti-annexatie. Op 5 augustus 1919 vond vervolgens in Valkenburg een grote anti-annexionistische betoging plaats met als sprekers onder meer de felle Valkenburgse kapelaan dr. Jos. Krijn en de Maastrichtse jonkheer luitenant Johan Graafland, die voor de geheime dienst van het Nederlandse Leger werkte.*)

* Rob P.W.J.M. van der Heijden, A.S.M. Patelski en F.H.M. Roebroeks, "Valkenburg in 1919 in de ban van België?" in: *Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal. Jaarboek 1993*, 176-202.

EEN POLITIEK GETINT SCHUTTERSFEEST

Van het schuttersfeest op vrijdag 15 augustus wordt gemeld dat er circa vijftig schutterijen aan deelnamen. St. Sebastianus Schimmert werd voorafgegaan door een vijftal pages, waarvan drie met het opschrift "Limburg bij Nederland", een veelgehoorde leus in die dagen om uiting te geven aan de vaderlandse gezindheid van de Limburgers. In de optocht werd de Nederlandse en zelfs de pauselijke vlag meegevoerd. Het publiek nam in groten getale een plekje in de feestweide in om maar niets te missen. Na een aantal openingswoorden werd een telegram van hulde en betuiging van trouw aan Hare Majesteit de Koningin gestuurd. In navolging van de op 5 augustus in Valkenburg gehouden betoging werd wederom het woord gevoerd door kapelaan Krijn, die zich in een vurige militaire rede tegen de annexatie uitsprak en de volgende motie liet aannemen: "Vijftig Limburgsche schutterijen en duizenden bewoners vergaderd te Valkenburg, wenschen eenparig onder de territoriale, politieke, economische en juridische soevereiniteit te blijven van Nederland en Oranje". Deze motie moest volgens spreker ook bij eenieder in België bekend worden. En als ze onverhoopt geweigerd zou worden door de Belgen "dan zal er bloed vloeien door de Geul, voordat een Belg onzen bodem betreed". Hieraan werd nog toegevoegd dat het schuttersfeest zelf een kalm en geregeld verloop had.*)

* De Limburger Koerier, ma. 18 aug. 1919.

DEELNAME EN PRIJZEN

Onder de vijftig aangemelde schutterijen was onder meer de voormalige schutterij St. Pancratius Munstergeleen, die deelnam.*) Van St. Gertrudis Amstenrade wordt vermeld dat zij tal van prijzen had gewonnen.***) Ook de schutterij Koningin Wilhelmina Nieuwenhagen was in Valkenburg-Houthem present met een aantal heren in rokkostuum. Die hadden de toespraken aanhoord en meenden er goed aan te doen om als heren van stand niet op de schuttersweide, maar in het nabijgelegen hotel iets te drinken. Toen ze echter de rekening vroegen, kregen ze bijna een beroerte toen bleek dat het bier in het hotel meer dan drie keer zo duur was dan op de schutterswei.***)

* De Limburger Koerier, zat. 21 juni 1919.

** Bondsfeest Amstenrade 27 en 28 juni 1987, pag. 30.

*** Jos Collaris, "History", in: *Sjutte-bledje 't Wilhelmentje*. jg. 4, nr. 16, 4e kwartaal 1995, p. 9.

INBRENG VAN DE HOUTHEMSE SCHUTTERS

De Houthemse schutterij zou overigens te kennen hebben gegeven dat zij niet aan het schuttersfeest deelnam wegens de foutieve geruchten dat deze schutterij zelf de organisator zou zijn van dit schutterstreffen. Men hechtte eraan bekend te stellen dat een comité voor de organisatie zorg droeg en daarom zou Houthem zelf niet aan de wedstrijden deelnemen.*) Daags na het feest ontving de Houthemse schutterij echter een bijdrage ter grootte van Fl.25,= van de eerder genoemde anti-annexionist jonker Graafland voor hun bijdrage aan de organisatie. Het buffet had ruim Fl.20,= opgeleverd. Bovendien staat er in september ook nog een inkomst van ruim Fl.12,= van jonker Graafland in de boeken.

* *De Limburger Koerier*, do. 7 aug. 1919.

MOEITE OM TE OVERLEVEN

Maar de Houthemse schutterij had haar eigen besognes. In september had ter afsluiting van het schuttersseizoen het koningsvogelschieten plaats. De vogel werd afgeschoten door Leopold Molin. Het was zijn derde keer (niet in achtereenvolgende jaren) en daarom werd hij de nieuwe keizer. De schutterij bleek echter in de volgende jaren moeite te hebben de heroprichting van 1919 gestand te doen. Nog één à twee jaar hield zij het vol, maar in 1922 gaat Houthemse schutterij weer op non-actief. In de jaren 1922 tot en met 1932 staan alleen de Missen vermeld waarin de overleden leden herdacht worden. Deze traditionele ziele dienst werd niet met St. Martinus gevierd, maar vrij vroeg in het jaar. In 1933 viel deze Mis op Carnavalsmaandag.

HEROPRICHTING IN 1933

EEN OUD VAANDEL ALS AANLEIDING

Het oude vaandel van de schutterij uit 1853 werd na de tijd, dat het dienst deed als wapperend banier ter herkenning van Houthemse schutterij, bewaard ten huize van C.G. Hoen, grootmajoor der schutterij. Hij zou het oude vaandel gebruikt hebben als tafelkleed in de huiskamer. Het vaandel zou een korte revival meemaken door te figureren in het Openluchttheater in Valkenburg in het stuk "De heks van Geulem" van de hand van Huib. Ubachs. Koud terug van zijn theaterdebuut werd het vaandel achteloos opgeborgen in een oude schuur. Aldaar werd het op 25 september 1932 prooi der vlammen bij de brand van de hoeve Halders.*)

* Artikelenserie "De aloude Schutterij St. Martinus te Houthem" in 12 afleveringen gepubliceerd in *De Geulbode*, met aanvullingen op 27 mei 1933 door Andreas Sleijpen in het eerste schuttersboek Houthem. De hoeve Halders, die in brand opging, was destijds gelegen tegenover het oude herenhuis Hub. de la Haye.

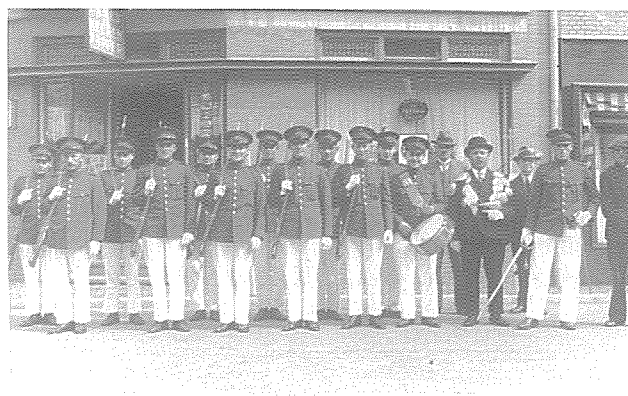
REDDEN WAT ER TE REDDEN VALT

Mede naar aanleiding van het verloren gaan van het oude vaandel en mogelijk geïnspireerd door de artikelenserie, die in diezelfde tijd gepubliceerd werd in *De Geulbode*, vond op 9 april in "De drie Koningen" een ledenvergadering der rustende schutterij plaats. Met het vaandel in het achterhoofd werd het nodig geacht te redden wat er nog te redden viel. Daarbij werd gedacht aan de koningsvogel met zilveren platen die door Theodoor Schroeders, secretaris in 1919 zorgvuldig bewaard waren.

Processie 1934

Vooraan v.l.n.r.: Andries Sleijpen, Theodorus Schroeders en Mart Bremen

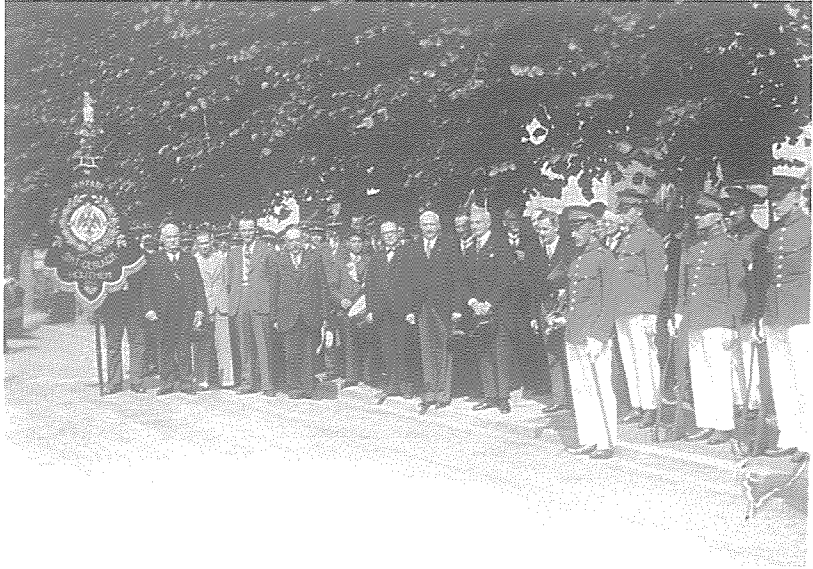
De schutterij in augustus 1935.

Voorste rij v.l.n.r. Hub. Sleijpen, Frans Heijnens, Jean Stassen., Jules Frissen, Alph. Caelen, Jean Schroeders, Mart Bremen, P. Haesen en Jos Rox
Achterste rij v.l.n.r. Jean Voncken, Jos. Jacobs, Theo Schroeders, Wim Haagmans, Jan Schoenmaekers, Jean Frissen, L. Soons en Andries Sleijpen

1
5
9
9

20 Juli 1937

fanfare St. Gerlach en schutterij St. Martinus zijn uitgenodigd om de commissaris der Koningin mr W. van Sonsbeeck te verwelkomen bij zijn bezoek aan de gemeente Houthem

Op dit schutterszilver meende de in 1932 opgerichte schutterij van Broekhem aanspraak te kunnen maken. Ook het schuttersweiland kwam ter sprake, gelegen aan de Houthemmerberg, waarvan de opbrengst bestemd was onder meer voor de jaarlijkse dienst in de kerk ter nagedachtenis aan de overledenen. In een emotioneel betoog werd verwezen naar een fictieve Houthemse schuttersraad in de hemel, bestaande uit wijlen de oude schutters en gewezen koningen, die een gebrek

aan daadkrachtig optreden van de huidige rustende schutters zouden veroordelen en hen aanklagen bij de Hl. Petrus. Zjengske Coumans zou hieraan toegevoegd hebben: "en es veer dan later dao boëve arriveere, dan zuut oes Sint Pieter nog neet sjoön, en dan konne ver weer terug komme louppas mèt de sjtart tössje de bein en noits miè in den hemel".*)

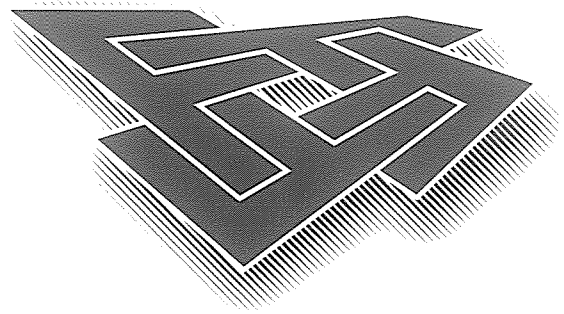
* Artikelenserie "De aloude Schutterij St. Martinus te Houthem" in: *De Geulbode*, in 1933 in het eerste schuttersboek.

Processie 1937

Het 40 jarig priesterfeest van Pastoor Ribbergh op 4 april 1937

Gebr. Frissen

Service Stations

Helpt u op weg

'Doe-het-zelf'-Autowasinrichtingen
Reparatie • Banden • Uitlaten • Accu's

Vroenhof 84, 6301 KH Valkenburg a.d. Geul
T 043-604 02 75, F 043-604 37 15

ma-vr 07.00-21.00 uur | za 07.30-21.00 uur | zo 09.00-20.00 uur | autowasinrichting 24 uur

EEN GESLAAGDE HEROPRICHTING

1
5
9
9

Zoekend naar een gepaste oplossing voor de bezittingen van de schutterij kwam een heroprichting steeds meer binnen handbereik. Aan het einde van de vergadering hadden zich vijftien jonge schutters aangemeld om het uniform te dragen. In een volgende vergadering werd besloten om weer deel te nemen aan de Sacramentsprocessie. Om zich hiervoor gepast en in uniform te kunnen presenteren werd in Houthem gecollecteerd. De bijdrage was een aardige stap op weg, maar in het collectezakje werd ook een knoop van een onderbroek aangetroffen. Kennelijk droeg niet iedereen de schutterij een warm hart toe. Van diverse zijden werd evenwel ondersteuning geboden door schenkingen van geweerriemen en sabels. Aan veertien schutters werd in juni 1933 een uniformjas en platte pet ter beschikking gesteld onder voorwaarde dat zij er goed mee om zouden gaan.

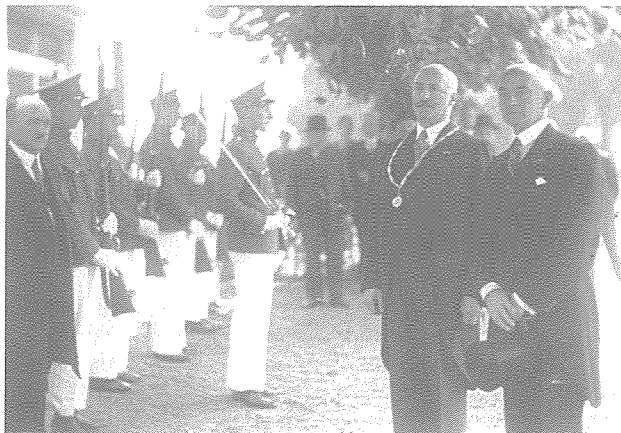
W. Boreas werd de nieuwe commandant.

Een jaar later werden negen Beaumont geweren uitgereikt. Om geld binnen te krijgen werd het dramastuk "Neo of de Martelaar der Catacomben" opgevoerd. Ook werd een loterij gehouden, waarbij als hoofdprijzen werden uitgelooft een fiets, hangklok, horloge, Hl. Hartbeeld en schilderij van de kapel St. Gerlach.

ACTIVITEITEN EN KONINGSCHAP

1
9
9
9

Uiteraard was de schutterij sinds de heroprichting weer bij tal van dorpsplechtigheden betrokken. Behalve aan de Sacramentsprocessie nam de heropgerichte schutterij tevens deel aan diverse festiviteiten die het dorp Houthem aangingen, zoals bijvoorbeeld het veertig-jarig priesterjubileum van pastoor Ribbergh, een neomistenfeest en bij gelegenheid van het bezoek van Gouverneur W. van Sonsbeeck aan de nog zelfstandige gemeente Houthem was de schutterij eveneens present. De koningsvogel werd overigens in de jaren dertig niet geschoten. Er kwam niet telkenjare een nieuwe koning, en ook geen nieuw koningszilver. Was dit te duur in de moeizame financiële jaren voor de Tweede Wereldoorlog. Aanvankelijk droeg penningmeester Theodorus Schroeders het koningszilver, later nam Mart Bremen dit over en droeg het jaar na jaar, zo lang dat hij zich in de volksmond de bijnaam "de eeuwige koning" verwierf.

20 Juli 1937

V.l.n.r.: Ch. Willems gemeentesecretaris, Jos. Sleijpen commandant schutterij St. Martinus, P. Hens burgemeester van Houthem en mr W. van Sonsbeeck, commissaris der Koningin in Limburg

